

VÄSTANFJÄRD TAPPO VESTERÄNG

Kivikautisen asuinpaikan koekaivaus

Henrik Asplund 1989

VÄSTANFJÄRD, TAPPO, VESTERÅNG

923 01 0014

Provutgrävning av en epineolitisk

boplats 1.-4.6.1989

VÄSTANFJÄRD, TAPPO**Provutgrävning av en epineolitisk
boplats 1.-4.6.1989**

Kommun : Västanfjärd
By : Tappo
Tomt : Vesteräng 2:11
Ägare : Karl och Sara Sundblom

Grundkarta : 2012 02

Koordinater : x 6665 37
y 2424 31
z c. 25 m ö h

Fynd : TYA 514:1-92

Innehåll : 7 textsidor
10 bilagor

Inledning

I november 1988 fick undertecknad ett fyndmaterial bestående av främst bränd lera till granskning av Ernst Lindroos. Fynden kom från kanten av ett sandtag i Tappo by i Västanfjärd, där Ernst Lindroos tillsammans med Kristian Lindroos hade fått syn på dem. Detta skedde i samband med en utfärd 10.11.1988 till några gravrösen som finns i närheten. Följande vecka (15.11) besökte Ernst Lindroos sandtaget ånyo för att undersöka fyndplatsen närmare. Han hittade ytterligare brända lerfragment i sandgropen och grävde även tre små provgropar på orörd mark NV om sandgropen. Efter att fynden hade rengjorts kunde man konstatera, att lerbitarna var sk. lerklining, dvs. bränd lertätning från en flätverkskonstruktion. Fynden väckte ett stort intresse då det bland leran också fanns ett par bitar förhistorisk keramik, dvs. fragment av lerkärl.

Fyndplatsen är belägen i Tappo by i Västanfjärd kommun ca 10 km SSW från Kimito kyrka. Sandtaget ligger väster om by, vid en liten kulle i skogsbrynet alldeles intill rån mellan Tappo och Nivelax (bilaga 1). Egentligen finns det två sandtag, ett större som finns utmärkt på grundkartan (jfr. bilaga 1) och ett mindre NNW om detta. Samtliga fynd har kommit fram i det mindre sandtaget (bilaga 2).

Provutgrävningen 1.-4.6.1989 anordnades av Kimitobygdens medborgarinstitut med tillstånd av museiverket. Arbetet leddes av undertecknad och utfördes i övrigt som talkoarbete där ett tiotal amatörarkeologer från medborgarinstitutets amatörarkeologikurs deltog. Arkeologiska avdelningen vid Turun yliopisto lånade behövliga redskap och mätinstrument. Utgrävningsrapporten, fotonegativ samt fyndmaterialet (TYA 514:1-92) har införts i Turun yliopistos arkeologiska arkiv och föremålssamling.

Undersökningens syfte var att få en preliminär uppfattning om fornlämningens karaktär och datering. Detta ansågs speciellt viktigt emedan fornlämningen verkade representera en helt ny typ av boplatsslämning på Kimitoön. Samtidigt ville man genom undersökning av sandtagets kant vid det fyndrikaste området förhindra att materialet skulle gå förlorat då kanten i framtiden rasar samman. Som undersökningsmetod valde man därför grävandet av en smal enhetlig yta längs kanten av sandtaget (bilaga 2). Man kompletterade denna med grävandet av två provrutor (bilaga 2). Fornlämningens omfattning undersöktes inte genom ytterligare provgrävningar, emedan detta inte ingick i frågeställningen.

Fyndplatsen

Sandtaget där fyndmaterial har kommit fram har tydligen använts endast för lokalt bruk. Sanden är ställvis fin, men har också inslag av större och mindre stenar. Inne i sandgropen fanns stenar som sållats bort, men även sand som innehöll fynd. En stor del av fynden som sållades fram intill kanterna av sandtaget var utspridda över större ytor. Tydligen hade de inte bara runnit ned för kanten, utan även omrörts vid sandtagningen. Då fynd har tillvaratagits i flera olika repriser och med olika grad av noggrannhet ger även fyndkatalogens fyndplatsbeteckningar ett brokigt intryck. På översiktskartan i denna rapport (bilaga 2) har utmärkts de fyndområden som fyndkatalogen hänvisar till. Ernst Lindroos fynd 15.11.1988 kommer från kanten av sandtaget i dess NW del, där de togs tillvara metervis ungefär enligt bokstäverna A-F på översiktskartan (bilaga 2). De samtidigt grävda provgroparna har inte kunnat lokaliseras med säkerhet, men de har funnits ungefär där texten pgI, pgII och pgIII finns på översiktskartan.

Vid utgrävningen år 1989 tillvaratogs också en stor mängd fynd nedanom sandtagets kant intill utgrävningsområdet. Deras fyndplatser har i fyndkatalogen angivits enligt utgrävningens koordinatsystem (jfr. bilaga 3). Dessutom sållades och plockades en del fynd också i sandgropens NE del. Dessa fynd har getts fyndplatsbeteckningarna 1-4, vilka hänvisar till områden ungefär vid dessa siffror på översiktskartan (bilaga 2). Speciellt fyndplats 1 betecknar ett större område i sandgropens norra del. Vid fyndplats 5 i sandgropens södra del (bilaga 2) hittades endast 1 skärva keramik, men ingen bränd lera. I fyndförteckningen ingår även ströfynd som i samband med ytterligare granskningar och utfärder till fyndplatsen plockats upp i sandtaget eller i sand som flyttats upp på kullen intill.

Då Ernst och Kristian Lindroos besökte fyndplatsen år 1988 kunde de i sandgropens kant i öster se resterna av en möjlig eldstad, dvs. en tydlig struktur med ett mörkt kulturlager innehållande sot samt brända och spruckna stenar. Det ungefärliga läget för iakttagelsen har skrivits in på översiktskartan, men vid utgrävningen år 1989 kunde denna struktur inte längre skönjas. Tydligen hade den grävts bort vid sandtagning innan utgrävningen företogs.

Den enda strukturen man före utgrävningen kunde skönja i sandgropens kant var ett fuktspår i samband med en lerkliningsförekomst i området som senare fick koordinatbeteckningen 500/306 (jfr. bilaga 4-7). Strukturen framträdde som ett drygt halvmeterdjupt fuktigare område med oklara konturer men bredare upptill än nedtill. Tydligen har det på platsen funnits en nedgrävning av något slag. Inom strukturen syntes rikligt av lerklining i sandgropens kant. Inget tydligt mörkfärgat eller i övrigt avvikande kulturlager kunde skönjas någonstans i sandgropens kant.

Norr om sandgropen fäste man sig vid en förekomst av stora stenar som verkade ha den ungefärliga riktningen SE-NW (bilaga 2). Stenarna såg inte direkt radade ut, men möjligen kan det vara ett röjningsspår, en sk. stensträng, som uppkommit i samband med anläggandet av boplatsen. Ingen grundlig kartläggning av området kunde utföras under den korta fältarbetsperioden. Därför bör man inte tolka översigtskartan i bilaga 2 så, att områden utan inritade stenar i sandgropens omgivning faktiskt är stenfria. Stenar har ritats in endast i anslutning till den baslinje som mättes ut för en preliminär dokumentering av den antagna stensträngen.

Mätningar och utgrävningsteknik

Koordinatsystemets baslinje drogs i riktningen 360/400. Koordinaterna växer i riktningen ungefär NW och ungefär NE. Origo för systemet finns utanför undersökningsområdet. Koordinaterna för t.ex. utgrävningsområdets NW hörn anges som 502/305 (jfr. bilaga 3). Då fynden togs tillvara per 1 x 1 m rutor användes koordinaten för varje rutas södra hörn som beteckning på hela rutan. Efter att undersökningen hade avslutats lämnades några av koordinatpålarna nästan helt inslagna i marken. Dessa har på översigtskartan utmärkts med cirklar (bilaga 2).

Alla höjdangivelser anges i förhållande till en fixpunkt (fp) på en jordfast sten ca 6 m norr om utgrävningsområdet (bilaga 2). Vid alla mätningar fixerades avvägningsinstrumentet 059 cm över fixpunkten. På grund av den korta fältarbetsperioden hann inte någon absolut höjd över havet uppmätas för fixpunkten.

En 5 m lång grävningssyta avtorvades längs sandtagets kant där de flesta fynden hade kommit i dagen (bilaga 2). Grävningssytans bredd varierade mellan ca 1,2 och 1,6 m (bilaga 4-7). Sandgropens kant vid utgrävningsområdet putsades och dokumenterades genom fotografering, men kanten rätades inte ut. Redan vid avtorvningen av grävningssytan kom fynd i dagen, vilka i fyndkatalogen har kallats fynd i ytlagret. Därefter grävdes ett ca 10 cm djupt lager, vars identifierade fynd (inklusive fynden i ytlagret) har utmärkts på en fyndkarta för lager 1 (bilaga 4). Efter detta dokumenterades plan 1 genom kartering och avvägning (bilaga 5) samt fotografering (bilaga 10). Ytterligare ett ca 10 cm djupt lager grävdes och ett plan putsades fram för dokumentering. De identifierade fynden utmärktes på en fyndkarta för lager 2 (bilaga 6) varefter plan 2 karterades och avvägdes (bilaga 7) samt fotograferades. Efter detta var man tvungen att avsluta grävningen genom att täcka in den dokumenterade grävningssytan med plast och fylla tillbaka den tidigare bortgrävda jorden.

Utgrävningsområdet och provrutorna

Redan vid grävandet av lager 1 kom en stor mängd brända lerfragment, sk. lerklining, i dagen. Dessa utmärktes bit för bit på en fyndkarta, men då kartan renritades betecknades lerkliningsförekomsten med skraffering (bilaga 4). Förutom lerklining hittades också brända ben i mindre mängd samt några fragment av lerkärl. De sistnämnda var svåra att skilja från lerkliningens vid utgrävningen så de flesta keramikskärvorna har kommit fram först i samband med rengöringen av fyndmaterialet. Marken bestod av sand, som inte hade någon urskiljbar onaturlig färgning. I grävningens SW del var jorden mörkare, men det berodde antagligen på ett inslag av humus (bilaga 5). I sandgropskanten inom ruta 500/309 fanns ett litet område med mörkare jord och lite kol, vilket betecknades som struktur 2 (bilaga 5). Strukturen syntes även i skärningen, där den dokumenterades genom fotografering. Det var inte möjligt att sluta sig till om formationen hörde till boplatsen eller härrörde från t.ex. en stubbe el.dyl. Inom grävningens framkom även stenar av varierande storlek, vilka inte bildade någon tydlig struktur. I vissa skeden av utgrävningen tycktes riktningen S-N eller SSW-NNE vara en möjlig riktning för stenförekomsten (jfr. bilaga 5,10). Grävningens var emellertid för liten för att en sådan slutsats skulle vara betydelsefull.

Grävandet av lager 2 visade, att den fyra dagar långa fältarbetsperioden inte skulle räcka för en totalutgrävning av den öppnade grävningensytan. Enbart inom detta lager framkom över 13 kg lerklining vilket gjorde grävningensarbetet och dokumenteringen tidsödande. Fynden utprickades på en fyndkarta, som vid renritningen skrafferades för att på ett enklare sätt visa förekomsten av lerklining inom grävningensområdet. Den tydligaste tendensen var, att mest lerklining förekom i närheten av sandgropskanten. Den i skärningen synliga strukturen 1 kunde nu skönjas som ett (konturlöst) område med rikligt av lerklining, men stora mängder kom egentligen fram längs hela sandgropskanten (bilaga 6). Mycket klining förekom dock även inom rutorna 501/307 och 501/308. Förutom bränd lera hittade man också en del fragment av brända ben. Dessa tycktes öka i antal mot NE inom utgrävningensområdet (bilaga 6). Även i detta lager kom stenar av varierande storlek i dagen, jämnt fördelade över hela grävningensytan (bilaga 7). Struktur 2 kunde inte längre skönjas i plan 2. Ett litet kolprov (TYA 514:21) togs från den mörka jorden i samband med grävandet av lager 2.

För att få en uppfattning om möjliga kulturlager och fynd NE om sandgropen öppnades två 1 x 1 m stora provrutor (bilaga 2). Ingen färgad jord eller i övrigt avvikande lagerföljd kunde skönjas i någondera provrutan. I provruta 1 hittades 1 keramikskärva, men provgrop 2 var helt fyndlös. Iakttagelserna tycks bekräfta vad som kunde skönjas även i kanten av sandgropen i dess NE del gällande fyndens fördelning. I områdets NE och norra del förekom rikligt av bränd lera och även lite keramik, men SE om fyndplats 1 (jfr. bilaga 2) förekom endast några gram bränd lera och lite keramik. Detta tyder på att flätverkskonstruktionen till vilken lerkliningens kan förknippas har funnits NW och möjligen väster om sandgropens östra kant.

Datering

Eftersom ingen exakt höjd över havet tillsvidare har uppmätts för fyndplatsen, kan en strandlinjedatering endast göras utgående från grundkartans höjdkurvor. Fyndplatsen ligger enligt höjdkurvorna på höjden ca 25 m över havet, vilket i detta område motsvarar sen kamkeramisk tid eller senneolitisk tid, dvs. stenålderns slutskede. Fyndmaterialet från Tappo visar emellertid tydligt, att en så tidig datering inte kan komma ifråga. Tydligt har boplatsen inte varit en strandboplats, utan legat högre upp i terrängen.

Bland fyndmaterialet fäster man sig vid att avslag saknas nästan helt. Endast två kvartsavslag (TYA 514:1,4) hittades, vilket tyder på en period då stenteknologi inte längre varit i användning. En mer direkt datering får man av två primitiva sk. malstenar av enkel rund typ som slip- eller slitspår fasetterat. Dyliga sk. malstenar förekommer från yngre bronsålder till yngre järnålder, men de verkar ofta ha samband med äldre järnålder. En datering till äldre järnålder, antagligen förromersk järnålder ca 500 f.Kr - 50 e.Kr., verkar sannolik också i beaktande av keramiken, dvs. lerkärlsfragmenten, från Tappo. De 69 skärvorna som hittades är alla små och diffusa, men kan anses företräda en typ av keramik man kan kalla epineolitisk. Den epineolitiska keramiken är en fortsättning på stenålderns keramikteknologi, men dateringen för de olika epineolitiska lerkärlstyperna ligger oftast inom bronsålder och förromersk järnålder. I Tappo förekommer ett par fragment, som direkt för tanken till den förromerska keramiksort, som kallas Morby keramik. Kännetecknande för denna lerkärlstyp är bl.a. dekor bestående av grupper av små mångfasetterade avtryck, som ofta kallas kattfotsavtryck. I materialet från Tappo förekommer avtryck som mycket påminner om dessa på fragment av två kärl (TYA 514:32 och TYA 514:38,42). Det senare kärlet har emellertid varit otypiskt till sin karaktär i övrigt, då det har ett relativt mörkt gråfärgat lergods. Trots detta verkar en datering till förromersk järnålder tillsvidare vara den mest plausibla.

Sammanfattning och diskussion

Boplatsen i Tappo företrädde vid tiden för utgrävningen en helt ny typ av fornlämning på Kimitoön. Fyndplatsen kännetecknades av förekomsten av en stor mängd bränd lera, vilken kan tolkas som bränd lertätning från en flätverkskonstruktion på boplatsen. Allt som allt har 19,7 kg bränd lera tillvaratagits vid undersökningarna hittills. Lerfragmenten har i vissa fall avtryck som gör det möjligt att bilda sig en uppfattning om hurudant virke konstruktionen har varit uppförd av. I samband med genomgången av fyndmaterialet uppmättes alla avtryck där

vidjans diameter syntes som ett tydligt spår i leran. Det framgick vid denna granskning att vidjorna eller grenarna har varit mestadels tunna, vanligen mellan ca 10 och 15 cm tjocka (bilaga 8). Dessutom kunde ett avtryck av en påle el.dyl. beräknas till ca 18 cm i diameter enligt segmentmetoden. I lerbitarna upptäcktes också flera avtryck av små snäckor, vilket kunde tyda på att leran har hämtats från en strand. Avtrycken av snäckor har ännu inte analyserats närmare. Inga avtryck av säd eller övriga identifierbara växter har hittills upptäckts.

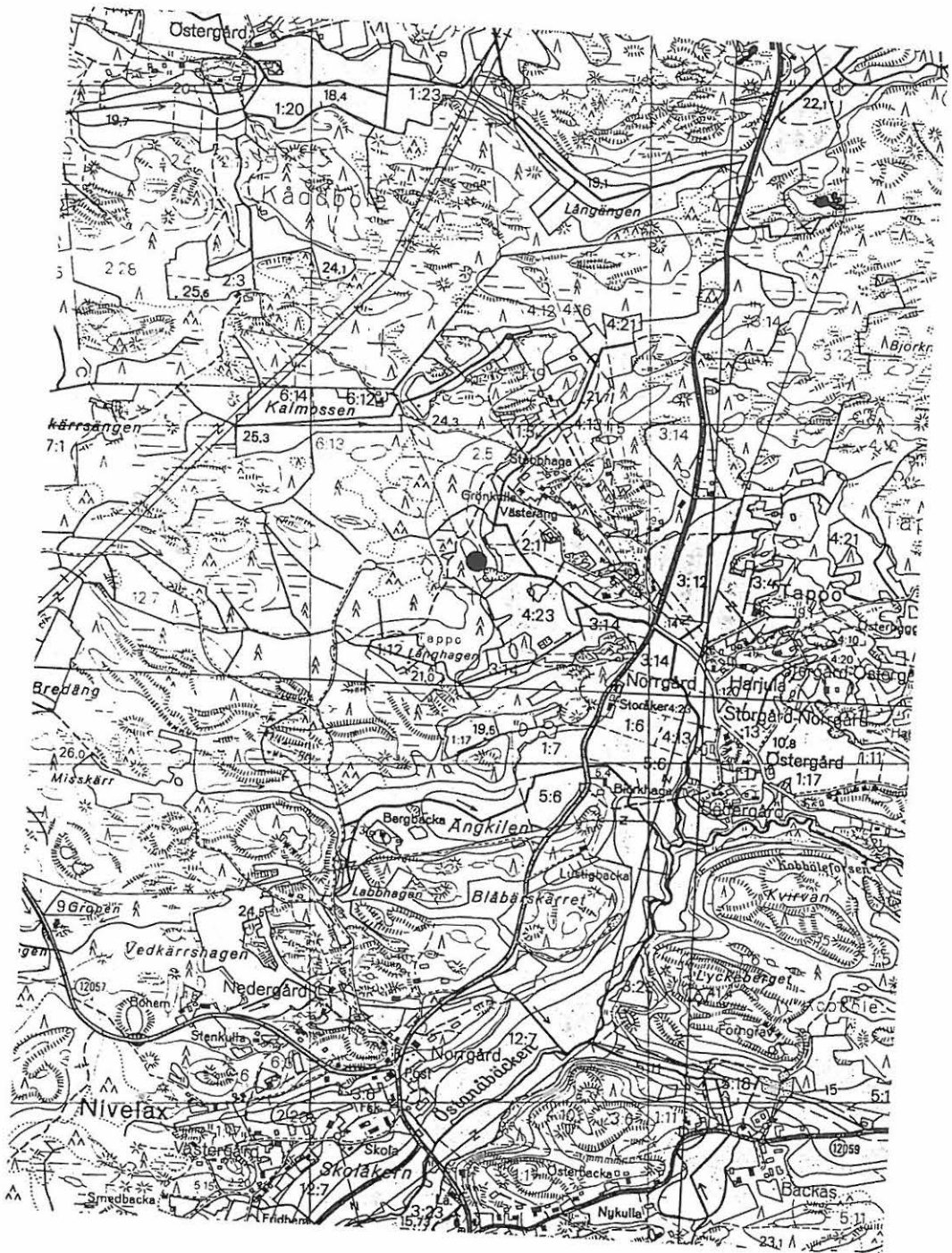
Den stora mängden bränd lera på bolatsen tyder på att en större flätverkskonstruktion funnits på boplatsen. Möjligen har en flätverksvägg ingått i ett hus eller någon annan typ av permanent byggnad. Om så har varit fallet tyder detta på ett fast boende, vilket med tanke på boplatsens placering även kunde indikera en ekonomi där jakt och fiske i större eller mindre grad kompletterats med boskapsskötsel och sannolikt odling. En analys av benmaterialet från boplatsen kan kanske berätta något om detta. Redan nu kan man konstatera, att fyndet av en bit tandemalj (TYA 514:7) verkar vara någonting som inte brukar förekomma på jägarboplatser.

Relativt nära boplatsen, ca 100-150 m mot söder eller SW finns en sedan tidigare känd grupp av gravrösen. Intressant är att dessa inte påminner om typiska bronsåldersrösen, utan snarare om yngre gravformer. Stenformationerna är låga och delvis svåra att konturbestämma, men tydligen är det fråga om en liten tät grupp av kanske 3-4 små låga rösen av vilka ett tycks ha en stor mittsten. Man antar gärna, att dessa gravar kunde ha ett direkt samband med den epineolitiska boplatsen i närheten.

Åbo 31.12.1991

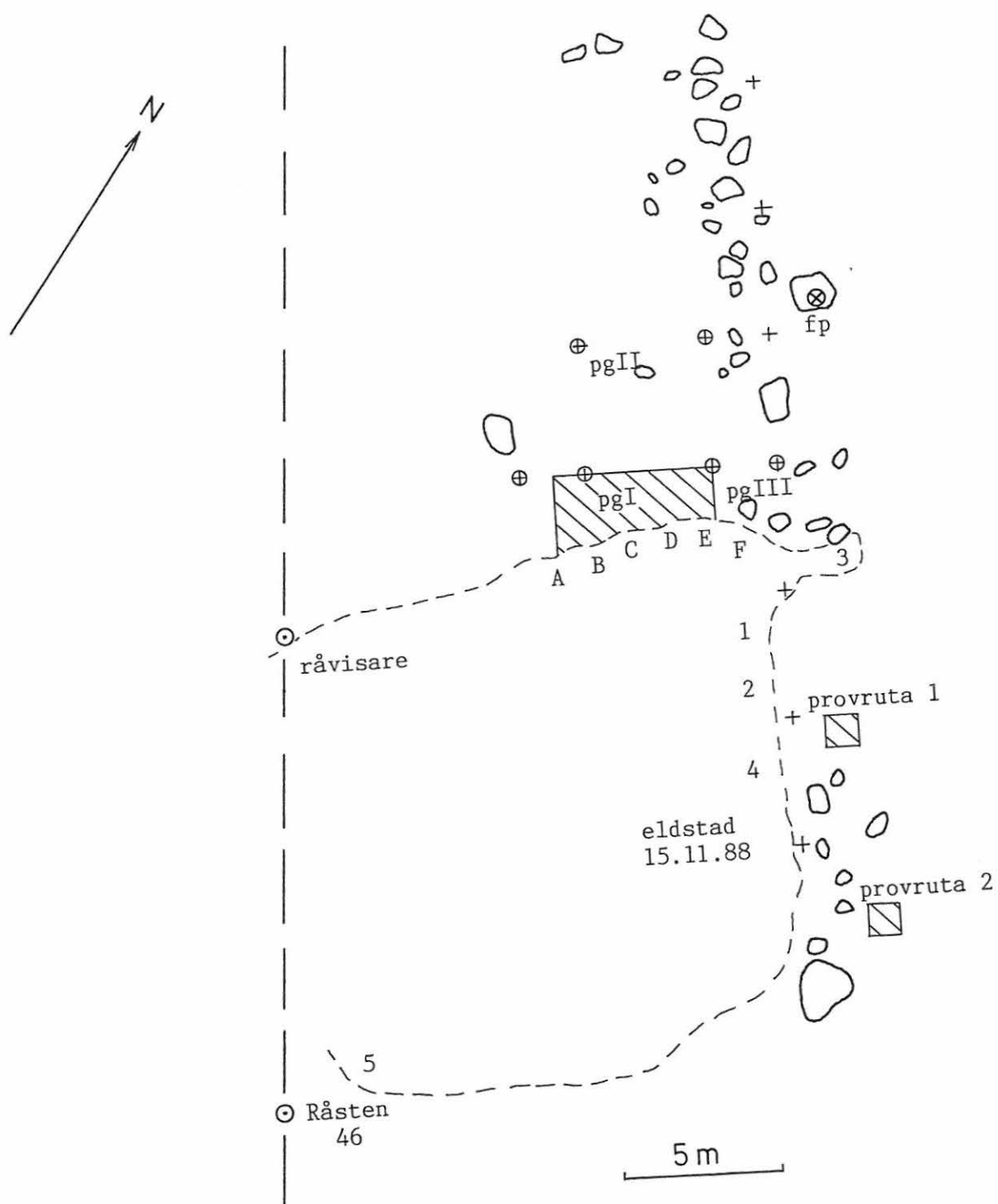

Henrik Asplund

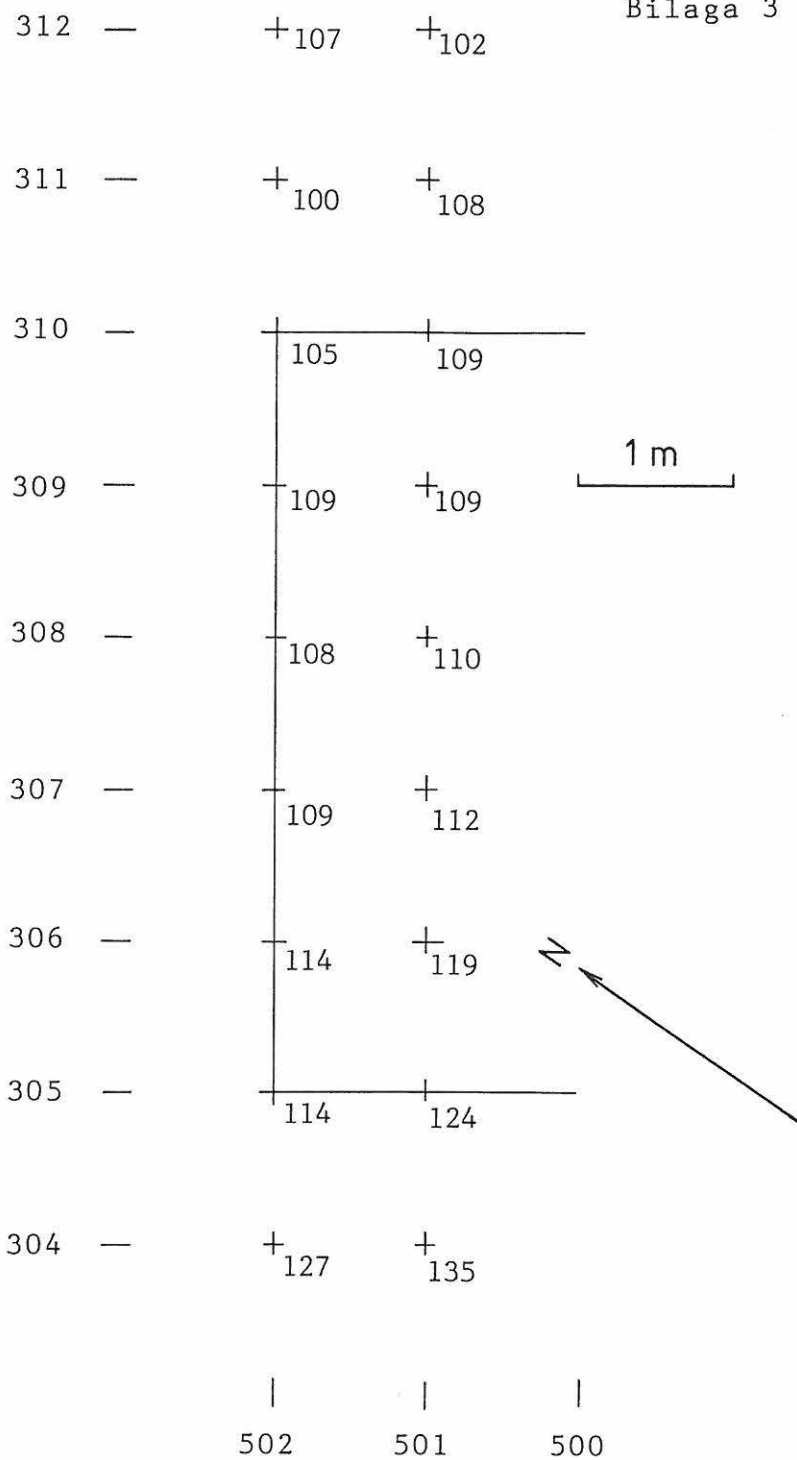
VÄSTANFJÄRD, TAPPO

Utdrag av grundkartan 2012 02

VÄSTANSFJÄRD, TAPPO

Översiktskarta. Fyndplatser utmärkta med bokstäver och siffror.

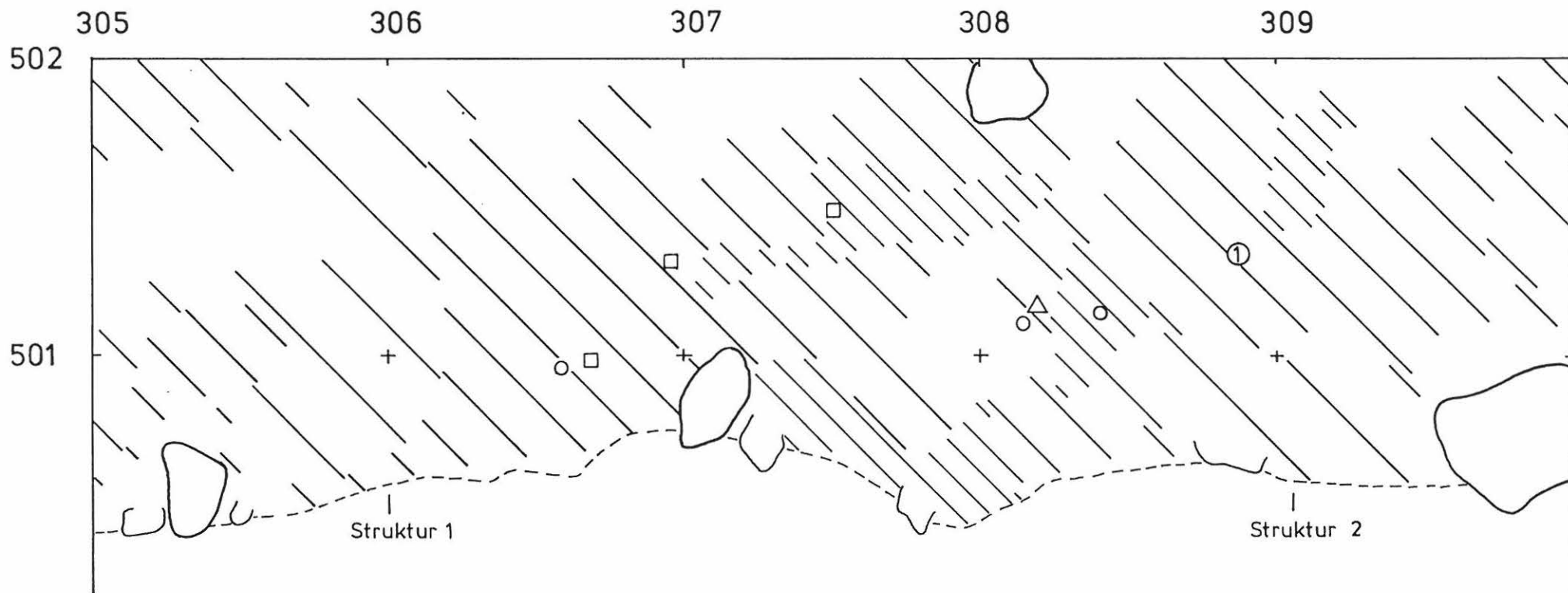

VÄSTANFJÄRD, TAPPO

Koordinatsystemet vid utgrävningsområdet.

Avvägning före avtorvning.

Instrumentets höjd 059 cm över fp.

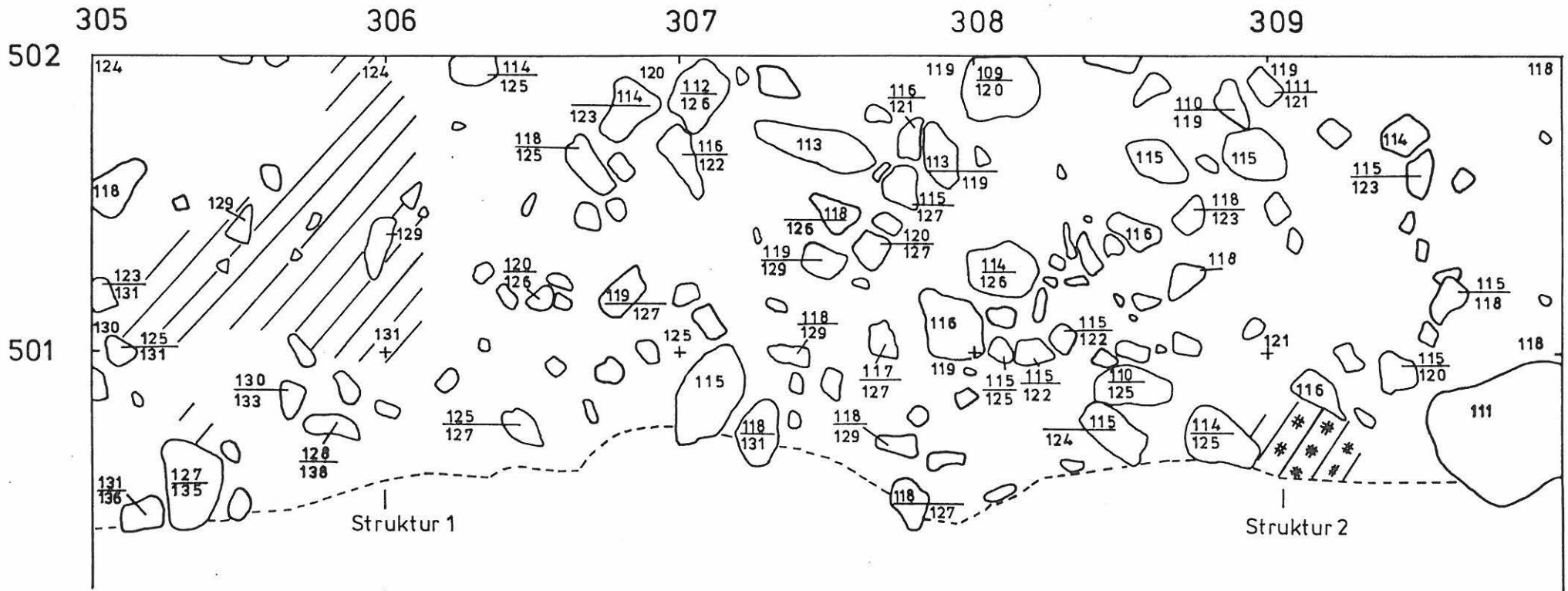

VÄSTANFJÄRD, TAPPO 1989
Fyndkarta / Lager 1

1 m

- lerklining
- ben
- kärlfragment
- avslag
- slipstensbit

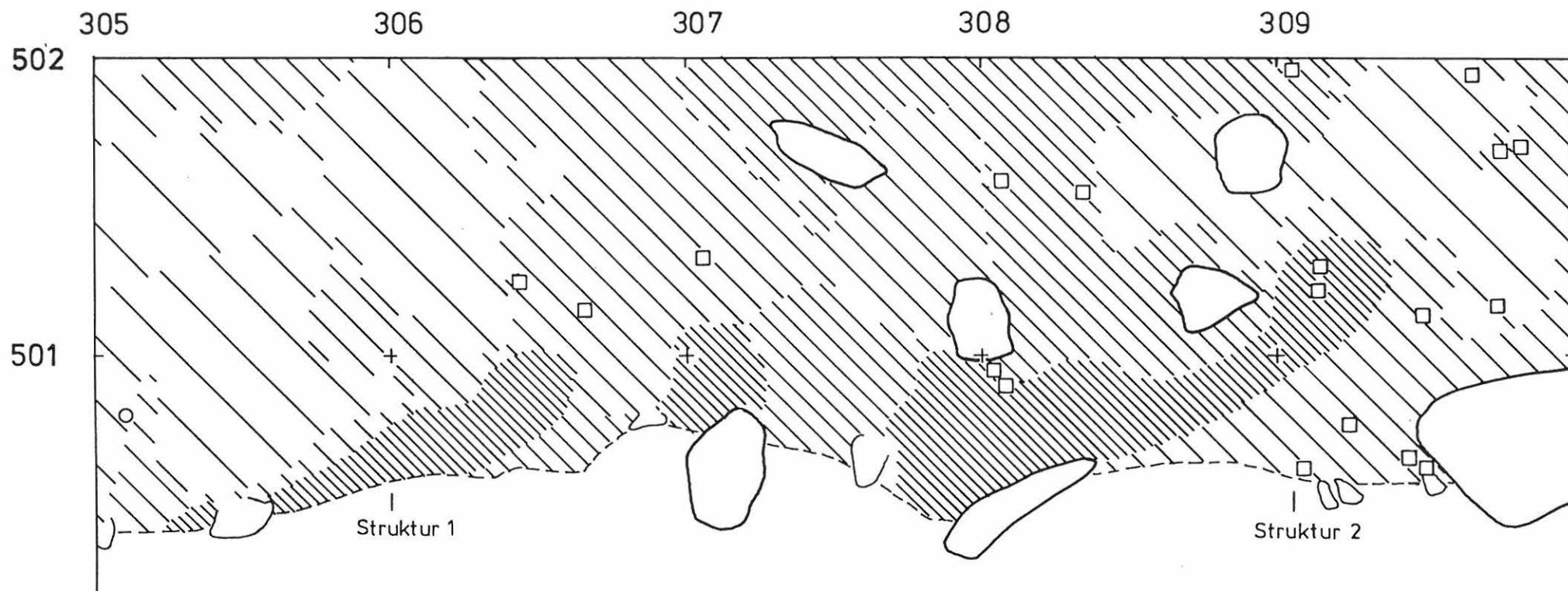

VÄSTANFJÄRD, TAPPO 1989
Plankarta / Plan 1
Instrumentet 059 över fp

1 m

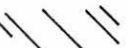

// // // // mörk jord
 * * kol

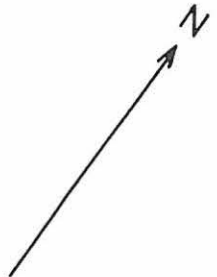

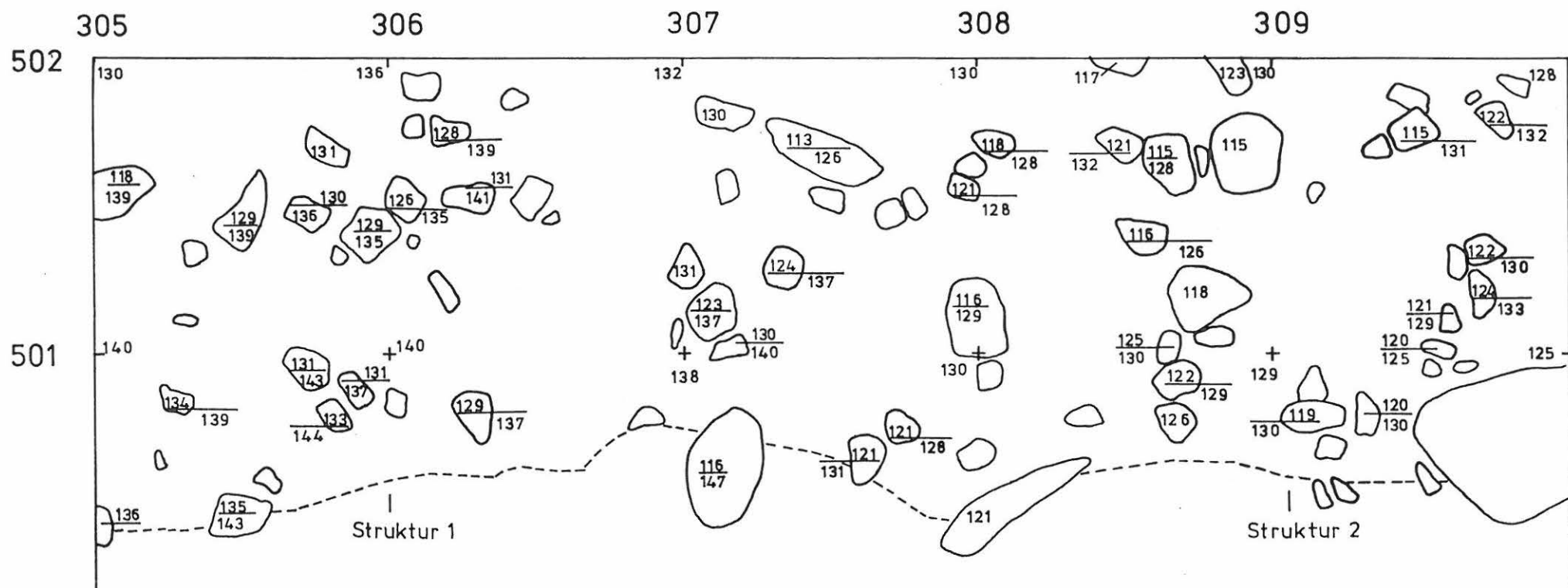

VÄSTANFJÄRD, TAPPO 1989
Fyndkarta / Lager 2

1 m

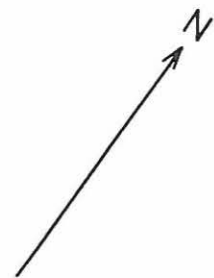
- lerklining
- ben
- kärlfragment

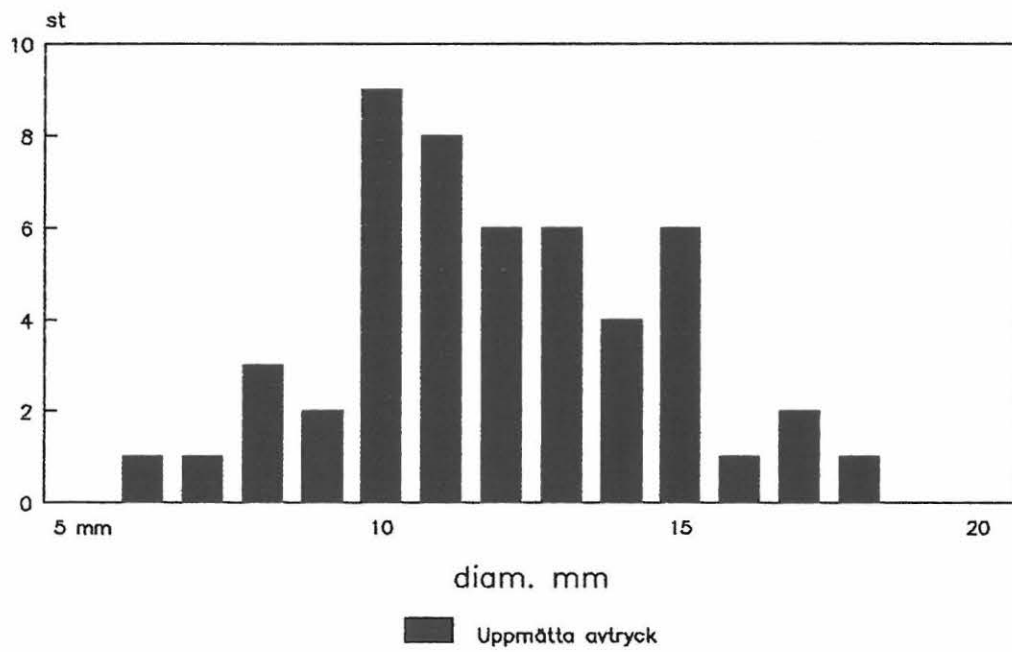

1 m

VÄSTANFJÄRD, TAPPO 1989
Plankarta / Plan 2
Instrumentet 059 över fp

Västanfjärd, Tappo 1989 Vidjeavtryckens diameter

Negativförteckning

- 18888 Sandtaget från SSE.
- 18889 Översiktsbild från S.
- 18890 Översiktsbild från S.
- 18891 Skärningen i sandtagets NW del.
- 18892 Struktur 1 i skärningen.
- 18893 Struktur 1 i skärningen.
- 18894 Området NW om sandtaget.
- 18895 Struktur 2 i skärningen.
- 18896 Struktur 2 i skärningen.
- 18897 Struktur 1 i skärningen.
- 18898 Struktur 1 i skärningen.
- 18899 Skärningen vid undersökningsområdet från SE.
- 18900 Grävningssytan i plan 1 från NE.
- 18901 Grävningssytan i plan 1 från SW.
- 18902 Grävningssytan i plan 1 från N.
- 18903 Grävning och dokumentation av lager 2.
- 18904 Grävningssytan i plan 2 från SW.
- 18905 Grävningssytan i plan 2 från SW.
- 18906 Grävningssytan i plan 2 från SW.
- 18907 Grävningssytan i plan 2 från NE.
- 18908 Grävningssytan täcks.
- 18909 Området NW om sandtaget efter röjning.
- 18910 Grävningssytan från SW efter att undersökningen avslutats.

18901 Grävningssytan i plan 1 från SW.